

УДК 342.238.01:165/168

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2024/1-58/12-17>

Олена КОППЕЛЬ, д-р іст. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0001-6297-5610

e-mail: helenkoppel45@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Олена ПАРХОМЧУК, д-р політ. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0001-6261-3580

e-mail: parkhomchuk45@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Анастасія ПАРХОМЧУК, д-р філософії

ORCID ID: 0000-0002-9972-0504

e-mail: nastaparkhomchuk@gmail.com

Міжрегіональна академія управління персоналом, Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ США У ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИНАХ ІЗ КРАЇНАМИ БЛИЗЬКОГО СХОДУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Вступ. *Визначаються основні етапи та напрями трансформації системи пріоритетів США у двосторонніх відносинах з країнами Близького Сходу шляхом здійснення їх ретроспективного та прогностичного аналізу в контексті регіональної та глобальної міжнародно-політичної ситуації.*

Методи. *Дослідження спирається на теоретичні здобутки школи політичного реалізму. Застосовується політико-системний і компаративний методи.*

Результати. *З'ясовується вплив американських електоральних процесів на трансформацію стратегій близькосхідної політики США. Розкрито механізми реалізації Сполученими Штатами стратегій "скорочення", "невтручання", "віддаленого балансування", "стримування та взаємодії", "зміни режиму", "причетності як інтеграції", "причетності як торгування", "замирення", "максимального тиску", "стримування та залучення" у двосторонніх відносинах з країнами Близького Сходу та характер динаміки американо-іранських та американо-саудівських відносин унаслідок застосування обраних стратегій.*

Висновки. *Вплив США як глобальної держави, здатної здійснювати монопольний контроль над розвитком подій і процесів як на глобальному, так і на регіональному (близькосхідному) рівнях, зменшується, що відображає ширшу зміну глобального балансу сил. Послаблення їх лідерських позицій особливо помітно відобразилась у регіоні Близького Сходу, домінування в якому було однією із заporук глобального лідерства США. Обґрунтовано, що більшість напрямів двосторонньої близькосхідної політики США зазнали негативної динаміки внаслідок впливу як глобальних, так і регіональних чинників, зокрема посилення позицій КНР і РФ та внутрішньорегіональних змін. Якщо в період біполярного протистояння глобальні фактори були ключовими у формуванні системи пріоритетів двосторонніх відносин США з країнами Близького Сходу, то на сучасному етапі посилюється роль регіональних чинників при збереженні значення глобальних (необхідність протидії КНР та РФ, російсько-українська війна, війна Ізраїлю і ХАМАС, протистояння ІПІ та Ізраїлю).*

Ключові слова: *США, Близький Схід, Перська затока, Ісламська Республіка Іран (ІПІ), Королівство Саудівська Аравія (КСА), Ізраїль, Єгипет, регіональна безпека, нафтовий чинник, Д. Трамп, Дж. Байден.*

Вступ

Близький Схід посідає одне із ключових місць у світовій економіці, геополітиці, цивілізаційній та релігійній картині світу. Він займає особливе місце в системі зовнішньополітичних пріоритетів США, оскільки домінування на Близькому Сході завжди виступало заporукою їхнього глобального лідерства. У той же час саме в цьому регіоні стає особливо помітним послаблення їх лідерських позицій. Особливо актуальності дослідження набуває у зв'язку з повномасштабною війною Російської Федерації проти України як у контексті важливості позиції країн Близького Сходу щодо російсько-української війни та їхніх потенційних посередницьких зусиль, так і реалізації стратегічної ініціативи з питань розширення коаліції України за рахунок країн Глобального Півдня.

Метою роботи є визначення основних причин, етапів і напрямів трансформації системи пріоритетів США у двосторонніх відносинах з країнами Близького Сходу шляхом здійснення їх ретроспективного та прогностичного аналізу в контексті регіональної та глобальної міжнародно-політичної ситуації та з'ясування впливу американських електоральних процесів на трансформацію стратегій близькосхідної політики США. Особлива увага приділяється динаміці американо-саудівських та американо-іранських відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Об'єкт нашої розвідки – близькосхідна політика США – вивчається як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій думці. Ця проблема розглядалась у працях дослідників зовнішньої політики США на Близькому Сході Г. Афтанділіана, П. Ваїкара, Г. Гауза, М. Лінча, Е. Подеха, О. Хассана. Серед робіт, присвячених сучасному стану регіональних міжнародних відносин, варто виділити роботи П. Кокберна, М. Лінча, Ф. Холлідея, де аналізуються питання, пов'язані із трансформацією місця регіону як у глобальних міжнародних відносинах, так і в політиці США та інших зовнішньорегіональних "акторів", зокрема КНР та РФ. У той же час можемо констатувати відсутність публікацій, які б були повністю присвячені предмету нашого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість розвідок наразі націлено на вивчення близькосхідної політики США та її наслідків для розвитку регіону. Натомість малодослідженим питанням залишається трансформація відносин США із країнами регіону в контексті впливу динаміки цих відносин на глобальну та регіональну міжнародно-політичну ситуацію.

Методи

Дослідження спирається на теоретичні здобутки школи політичного реалізму. Політологічний підхід за-

стосується для аналізу теоретичних, концептуальних і практико-політичних засад близькосхідної політики США. Використання системного підходу надало можливості довести, що еволюція міжнародної системи після завершення біполярного протистояння вивільнила системоутворювальний потенціал регіонального рівня міжнародних відносин, який поступово зміцнюється як самостійний і самодостатній у всіх процесах, які пов'язані із глобальною сегментацією та розвитком регіональної взаємодії, що сприяє якісним змінам у регіональному просторі та забезпечує як його цілісне сприйняття поза регіональними державами, зокрема США, так і потребу вибудовувати політику стосовно цих консолідованих просторів, яка нерідко заступає місце політики стосовно окремих держав регіону. Для аналізу політики американських адміністрацій щодо країн близькосхідного регіону, зокрема Ірану та Саудівської Аравії, використано компаративний метод, для виявлення особливостей реалізації політики США стосовно країн близькосхідного регіону – політико-системний метод.

Гіпотезою дослідження є припущення, що вплив США як глобальної держави, здатної здійснювати монополярний контроль над розвитком подій і процесів як у світі в цілому, так і на Близькому Сході зокрема, зменшується, що відображає ширшу зміну глобального балансу сил. Послаблення їх лідерських позицій особливо помітно відобразилась у регіоні Близького Сходу, домінування в якому було запорукою глобального лідерства США. Важливим виявом зазначених тенденцій стало те, що більшість напрямів двосторонньої близькосхідної політики США зазнали негативної динаміки.

Результати

Виклад основного матеріалу. З метою доведення чи спростування гіпотези й досягнення мети дослідження вважаємо за необхідне як визначення інтересів США на Близькому Сході, так і здійснення ретроспективного аналізу системи пріоритетів США у відносинах із країнами регіону. Указаний аналіз здійснюється в контексті трансформації стратегій близькосхідної політики демократичних і республіканських адміністрацій Дж. Картера (1977–1981), Р. Рейгана (1981–1989), Буша-старшого (1989–1993), Б. Клінтона (1993–2001), Буша-молодшого (2001–2009), Б. Обами (2009–2017), Д. Трампа (2017–2021) та Дж. Байдена (2021–2024). Президенти США поєднують у своїй практиці елементи кількох стратегій, зокрема стратегії "скорочення", що має на меті зменшення витрат США у міжнародній сфері; "стримування" – створення геополітичних противаг навколо опонента; "зміни режиму/відкату назад" – повалення ворожого уряду; "причетності як інтеграції" – заохочення лібералізації ворожих режимів; "причетності як торгування" – взаємного обміну поступками; "замирення" – односторонніх поступок задля угамування агресивних намірів опонента; "віддаленого балансування" – запобігання домінуванню будь-якої країни; "невтручання" – уникання зобов'язань (Брусилівська, 2019).

Аналіз трансформації місця та ролі регіону Близького Сходу в глобальній стратегії Сполучених Штатів свідчить, що за будь-якою адміністрацією їх головною метою було затвердження свого геополітичного й гео-економічного впливу та контролю над стратегічно важливими територіями. Інтереси США на Близькому Сході полягали в забезпеченні доступу до енергетичних ресурсів, захисті своїх союзників, у першу чергу Ізраїлю, протидії розповсюдженню ядерної зброї та загрози міжнародного тероризму. З цієї метою США налагоджували систему двосторонніх відносин із країнами

регіону, сприяли формуванню союзів, здійснювали військові операції, застосовували економічні санкції та інші інструменти зовнішньої політики.

У той же час демократи акцентували увагу на тому, що США мають діяти на Близькому Сході, щоб захистити свої ідеологічні інтереси, зокрема, демократію, права людини та свободу, сприяти демократичним змінам та розвитку громадянського суспільства шляхом допомоги встановленню демократичних урядів та розвитку економіки в рамках стратегії "причетності як інтеграції". Такий підхід чітко відслідковувався в діяльності демократичної адміністрації Б. Обами, яка підтримала події "Арабської весни", хоча не змогла передбачити їх наслідки.

Після розпаду Ялтинсько-Потсдамської системи США затвердили себе як єдину силу, здатну нести відповідальність за регіональну стабільність, були активно залучені до різних подій і конфліктів, які відбувалися на Близькому Сході. США були головними ініціаторами й учасниками коаліції, яка проводила війну в Перській затоці в 1990–1991 рр., війні в Афганістані, в Іраку (2003), боротьби з міжнародним тероризмом тощо.

Аргументами на користь нашої гіпотези про те, що вплив США як глобальної держави, здатної здійснювати монополярний контроль над розвитком подій і процесів як у глобальному, так і регіональному/близькосхідному вимірі, зменшується, що відображає ширшу зміну глобального балансу сил, стають наслідки фінансової кризи 2008 р., виклики американоцентричного світоустрою з боку КНР та РФ. США почали активніше займатися військовою, економічною та дипломатичною політикою в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні з метою збалансування впливу КНР, а у 2017–2018 рр. перейшли до стратегії "стримування" Китаю. Якщо в Ялтинсько-Потсдамській системі Близький Схід був критично важливим для США, то в постбіполярний період їхня увага до цього регіону поступово починає зменшуватись. Скорочення американської присутності в регіоні та переорієнтація зовнішньої політики США на протистояння з Китаєм тільки посилюють ці тенденції.

Система зовнішньополітичних пріоритетів США щодо суб'єктів міжнародних відносин на Близькому Сході визначалась із врахуванням як глобальних, так і регіональних та внутрішньополітичних факторів, місця близькосхідних суб'єктів міжнародних відносин на геополітичній мапі регіону, ступенем їхнього політичного й економічного впливу. Зазначимо, що США традиційно мали кількох союзників на Близькому Сході, включаючи Ізраїль, Іран, Саудівську Аравію, Єгипет, Йорданію, монархії Перської затоки. Міцні відносини з Ізраїлем були засновані на взаємній підтримці та співпраці в галузі безпеки й військових технологій. Вашингтон підтримував Саудівську Аравію як стратегічного союзника на Близькому Сході з багатьма військовими базами та спільними управлінськими проектами, надавав фінансову й військову допомогу Єгипту, а також співпрацював у боротьбі з тероризмом та в енергетичній сфері, підтримував Йорданію як союзника, надаючи фінансову допомогу. США мали хороші відносини з Кувейтом, який є стратегічним партнером у галузі безпеки й енергетики. Підтримка союзників США на Близькому Сході полягає в наданні фінансової та військової допомоги, співпраці в боротьбі з тероризмом та управлінських проектах, а також у забезпеченні енергетичної безпеки та стабільності в регіоні.

Якщо в умовах Версальсько-Вашингтонської системи головна мета США полягала в захисті інтересів американських нафтових монополій, а їхніми головни-

ми конкурентами виступали колоніальні держави – Велика Британія та Франція, то в умовах біполярної Ялтинсько-Потсдамської системи головними факторами глобального характеру був поділ регіону на дві сфери впливу і послаблення традиційних колоніальних держав. Додатковим чинником стає внутрішній – як у контексті підтримки Ізраїлю як головного союзника на Близькому Сході, що пояснювалось у тому числі внутрішньополітичною ситуацією в США та діяльністю "єврейського лоббі" (традиційно більша підтримка Ізраїлю надавалась республіканцями), так і трансформацією зовнішньої та внутрішньої політики окремих країн регіону внаслідок внутрішньополітичних змін. Конкретним прикладом зазначеної трансформації може служити Єгипет. Після перемоги антимонархічної революції в Єгипті в 1952 р. він стає союзником СРСР, але ця ситуація змінюється після Жовтневої війни на Близькому Сході 1973 р., коли Єгипет зближується зі США і підписує в 1979 р. Вашингтонський мирний договір з Ізраїлем.

Для підтвердження авторської гіпотези щодо того, що більшість напрямів двосторонньої близькосхідної політики США зазнали негативної динаміки, слід зупинитись на динаміці американо-іранських та американо-саудівських відносин. Трансформація пріоритетів Вашингтону стосовно Ірану та Саудівської Аравії має велике значення з декількох причин, головними з яких є вплив на геополітичну стабільність, оскільки відносини США з цими двома країнами впливають як на стабільність та безпеку в регіоні Перської затоки через його важливість у сферах енергетики та геостратегії, так і на Близькому Сході загалом. Відносини США з Іраном та Саудівською Аравією визначають геополітичний баланс у регіоні та впливають на такі різні конфлікти та кризи, як ситуація в Ємені, громадянська війна в Сирії, арабо-ізраїльське врегулювання, палестинська проблема, війна Ізраїлю і ХАМАС, протистояння між Ізраїлем та ІРІ. Щодо забезпечення енергетичної безпеки, обидві ці країни володіють значними запасами нафти та газу, тому їхні відносини зі США мають велике значення для безпеки та стабільності на світовому ринку. Відносини США з цими країнами також важливі з погляду підтримки демократії та прав людини, оскільки обидві країни часто стикаються із критикою за їхні порушення.

Шахський Іран був головним, поруч з Ізраїлем, союзником США на Близькому Сході та в субрегіоні Перської затоки. У "доктрині Ніксона" (1969), яка полягала у розподілі військово-політичної та фінансово-економічної взаємодії, Іран виступав як головний військово-політичний партнер США, а Саудівська Аравія – як фінансово-економічний партнер. Іран разом із Саудівською Аравією виступав гарантом внутрішньої безпеки аравійських монархій (політика "двосторонньої опори" ("two pillars policy") та свободи судноплавства через Ормузьку протоку. Після повалення шахського режиму і проголошення ІРІ США вибудовують нову специфічну ієрархію – у межах РСАДПЗ Саудівська Аравія стає гарантом внутрішньополітичної стабільності аравійських монархій, а Вашингтон надає гарантії захисту безпеки Перської затоки та близькосхідного регіону в цілому від зовнішніх загроз ("доктрина Картера", 1980).

Другий етап політики США щодо Ірану пов'язаний із поваленням шахського режиму в лютому 1979 р. і проведенням ІРІ політики, яку кожна наступна адміністрація США вважала ворожою для своїх інтересів у регіоні Близького Сходу та за його межами. Завдяки курсу іранського уряду на домінування в регіоні, зокрема в рамках гібридного підходу, він ефективно посилював і розширював свій вплив, що охоплював реалізацію ядер-

ної та ракетної програми, а також підтримку терористичних груп в інших державах регіону у внутрішніх і зовнішніх збройних конфліктах. Це зробило Іран центром уваги адміністрацій США за президентства Д. Картера, Р. Рейгана, Дж. Буша-старшого, Б. Клінтона, Дж. Буша-молодшого, Б. Обами, Д. Трампа, Дж. Байдена, оскільки США мали ряд геополітичних, енергетичних, економічних, політичних, безпечових інтересів, які ставили Іран у центр американської політики на регіональному та глобальному рівнях. Указані адміністрації поєднували у своїй політиці елементи кількох стратегій, зокрема стратегії "стримування", тобто створення геополітичних противаг навколо Ірану, "зміни режиму", "причетності як інтеграції" – заохочення лібералізації Ірану; "причетності як торгування" – взаємного обміну поступками, "замирення" – односторонніх поступок задля угамування агресивних намірів опонента.

Ядерна програма Ірану та регіональний вплив стали головними проблемами політики США щодо ІРІ. Криза із заручниками та введення економічних санкцій проти Ірану стали ключовими подіями цього періоду, а дипломатичні відносини залишаються розірваними із квітня 1980 р. і дотепер (державою-захисником інтересів США в Ірані виступає Швейцарія). З цього періоду політика США стосовно Ірану коливалася між спробами зближення до ворожнечі з ризиком переходу в гарячу війну. Адміністрація Р. Рейгана (1981–1989) включила Іран до списку країн-агресорів і терористів, визнала його "державою-спонсором тероризму". Республіканська адміністрація Буша-старшого (1989–1993) спрямувала зусилля в бік покращення відносин з Іраном, але це не призвело до прориву, передусім унаслідок підтримки іранської стороною збройних формувань, що виступали проти американського проекту врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту. Демократична адміністрація Б. Клінтона (1993–2001) проводила політику "подвійного стримування" Ірану та Іраку, що за своєю суттю являло спробу ізолювати обидві країни, не полишаючи надій на нормалізацію відносин з Іраном. Прихід до влади республіканської адміністрації Буша-молодшого (2001–2009) ознаменувався більш жорсткою позицією США щодо Ірану, який у Посланні президента до нації в січні 2002 р. визначався як частина "Осі зла" (Mugau, 2010, р. 10). Демократична адміністрація Б. Обами (2009–2017) використовувала стратегії "максимального тиску", "конструктивної взаємодії" та "залучення" (Akbarzadeh, 2009, р. 397–401; El-Khawas, 2011, р. 93–113; Jahanbegloo, 2009, р. 25) за допомогою дипломатії, переконуючи Іран обмежити свою ядерну програму (Rothkopf, 2015). У контексті "двовекторної політики" Б. Обами співпраця з Іраном охоплювала широкий спектр питань, включаючи Спільний всеосяжний план дій (JCPOA) 2015 р., який був однією з основних елементів цієї стратегії, установивши обмеження на розвиток ядерної програми Ірану в обмін на послаблення певних економічних санкцій (Hurst, 2012, р. 545–567). Республіканська адміністрація Д. Трампа різко змінила політику США, застосувавши стратегію "максимального тиску" на ІРІ шляхом запровадження економічних санкцій в серпні 2017 р. та 8 травня 2018 р. вийшла з ядерної угоди (Statement by the President on the Iran Nuclear Deal..., 2018). Але на відміну від прогнозованих адміністрацією Д. Трампа результатів, це рішення інтенсифікувало дії іранського уряду в розрізі ядерної та ракетної програми, зруйнувало внутрішньоіранську лінію на реформування політичної системи, сприяло подальшому зближенню Ірану з КНР та РФ, що в подальшому мало негативні наслідки для України в ході російсько-

української війни. Критики політики Д. Трампа щодо ІРІ вказували на відсутність чітко вираженої стратегії та довгострокового вектора щодо ІРІ, брак послідовності й узгодженості з іншими блоками зовнішньої політики США, особливо в її довгостроковому аспекті, аргументуючи свою позицію тим, що вихід із угоди JCROA спричинив посилення нестабільності на Близькому Сході, посилив екстремістські групи в ІРІ та поза її межами, збільшив загрозу збройного протистояння між США та Іраном.

Демократична адміністрація Дж. Байдена сформулювала новий вектор зовнішньої політики, включаючи перебалансування ролі США на світовій арені на базі "стратегії стримування" задля укріплення домінуючої ролі США у новому контексті міжнародної політики XXI ст., а не створення стану крайньої напруженості та ворожості, що в практичній площині за своїми фактичними результатами вела до того, що конкуренти США на світовій арені (у першу чергу, КНР, РФ) могли створювати альянси проти американських ініціатив й інтересів, особливо в регіоні Близького Сходу (Дорошко, 2018). У межах заявленого оновленого підходу на протиположну "несистемній і конфронтаційній лінії" у зовнішній політиці попередньої адміністрації Дж. Байден висловив прагнення щодо відновлення ядерних переговорів (Shams, 2020). Але американо-іранські відносини продовжують залишатися напруженими через програму Ірану з атомної енергії, його роль у підтримці тероризму та втручання у регіональні конфлікти, ірано-ізраїльське протистояння, підтримку РФ у російсько-українській війні.

Відносини США із Саудівською Аравією теж зазнають негативної динаміки. На першому етапі їх еволюції (під час холодної війни) їхньою ознакою була одностороння залежність КСА від США в політичній, економічній, військово-політичній та інших сферах, оскільки в Саудівській Аравії не було іншого вибору, як підтримувати геополітичні цілі Вашингтону. Сполучені Штати й Саудівську Аравію об'єднувала наявність спільних ворогів і взаємодоповнюючих економічних потреб, що зробило їх партнерами за замовчуванням, спільні інтереси замінили спільні цінності.

Другий етап еволюції американо-саудівських відносин (від розпаду Радянського Союзу до 2010-х років) – етап залежності КСА від США в галузі забезпечення безпеки та взаємозалежності в економічній сфері. Оскільки питання нафти залишалось актуальною проблемою для політиків США, підтримка хороших відносин із Саудівською Аравією ставала все більш важливою двопартійною метою. Співпраця зростала протягом 1980-х років, коли дві країни спільно допомагали афганцям та іноземним бойовикам, які протистояли радянській окупації Афганістану, і досягла свого піку під час війни в Перській затоці 1990–1991 рр., яка збіглася із закінченням холодної війни та продемонструвала важливість двосторонніх відносин для обох сторін. Під час "війни з терором" за часів президентів Буш-молодшого і Б. Обами Ер-Ріяд підтримував дії США навіть під час вторгнення в Ірак у 2003 р.

Третій етап (за президентства Д. Трампа та Дж. Байдена) – етап взаємозалежності та стратегічного партнерства, хоча партнерства, заснованого на збігу головних цілей, яке протягом десятиліть визначало американсько-саудівські відносини, більше не існувало. Брак довіри до політики США в Ірані й Афганістані, зростання дисфункції та поляризації в американській внутрішній політиці, піднесення Китаю та спроба Росії повернутися на Близький Схід як велика держава і

надання гарантій забезпечення внутрішньої безпеки арабським монархіям створили новий міжнародний і регіональний баланс сил (Пархомчук, 2023, с. 4).

Д. Трамп, на відміну від своїх попередників, відмовився від ідеї "демократизації регіону", уважаючи, що американсько-саудівське співробітництво сприятиме стабільності в регіоні та зменшить вплив Ірану, який визначався ним як головний ворог США на Близькому Сході (Akbarzadeh, 2009).

Відносини США із Саудівською Аравією є інтенсивно поляризованими за партійними лініями, не меншою мірою тому, що самі саудівці чітко дали зрозуміти, що вони віддають перевагу республіканцям. Історично президенти США не брали публічної участі, навіть опосередковано, у палацовій політиці КСА. Але Трамп сприяв приходу до влади наслідного принца Мохаммеда бін Салмана і публічно не засудив його за причетність до вбивства Хашоггі, незважаючи на вагомі докази того, що злочин було здійснено за його наказом. Дж. Байден назвав Саудівську Аравію "ізгоем", відмовився говорити з наслідним принцом і дозволив оприлюднити звіт ЦРУ, який уважав його відповідальним за смерть журналіста Хашоггі. Вашингтон обмежив свою підтримку військових зусиль Саудівської Аравії в Ємені та вилучив зенітні ракети Patriot із королівства, навіть коли Саудівська Аравія стикнулася з ракетними атаками з боку хуситів у Ємені. Адміністрація Байдена прагнула згуртувати міжнародні коаліції проти Росії та Китаю, але Саудівська Аравія не розглядала жодну з цих великих держав як ворогів, оскільки Китай є найбільшим нафтовим клієнтом і торговим партнером КСА (Пархомчук, 2023, с. 5).

Російсько-українська війна та подальше зростання цін на нафту змусили адміністрацію Дж. Байдена переглянути свої рішення. Проте поїздка Байдена до Саудівської Аравії виявилась недостатньо результативною, КСА відхилила прохання адміністрації Байдена відкласти скорочення видобутку в ОПЕК+ до проміжних виборів. З позиції Ер-Ріяда, королівство має використати свій останній шанс заробити до кінця нафтової ери, що необхідно для реалізації амбітного плану реструктуризації економіки "Візія 2030" наслідного принца. На Саудівську Аравію та Росію разом припадає більше половини кількості нафти, яку видобувають країни ОПЕК+ (приблизно 40 млн барелів нафти на день). Рішення ОПЕК+ можуть вплинути на ринок лише в тому випадку, якщо Москва і Ер-Ріяд будуть діяти спільно (Gause, 2022, р. 5). Хоча Саудівська Аравія завжди надавала перевагу вищим цінам на нафту, ніж того хотіли б президенти США, королівство час від часу погоджувалося на прохання Вашингтона збільшити пропозицію й отримати більше нафти на ринку, як правило, напередодні виборів у США. Але в жовтні 2022 р. благаання Вашингтона залишилися не почутими. Керівництво Саудівської Аравії, схоже, дійшло висновку, що воно не може отримати розуміння від демократів і має сподіватися, що республіканці повернуться до влади. Коли Саудівська Аравія відхилила прохання адміністрації Байдена відкласти скорочення видобутку в ОПЕК+ до проміжних виборів, це зміцнило відчуття, що Ер-Ріяд не хотів робити демократам жодних послуг. Взаємні звинувачення між Вашингтоном і Ер-Ріядом поставили під сумнів майбутнє двосторонніх відносин. Уперше із середини ХХ ст., коли почалися відносини, Ер-Ріяд не погодився з великою стратегією Вашингтона. Як підкреслює Г. Гауз, конфлікт ОПЕК+ указує на три важливі зміни у двосторонніх відносинах, які виходять за межі особистостей і матимуть довготривалі наслідки, ніж

дії та реакція тих, хто приймає рішення (Adams, 2022, р. 4). По-перше, глобальний баланс сил змінився. Вплив Вашингтона слабшає в міру того, як міжнародний порядок стає багатополярним, що дозволяє регіональним центрам сили, таким як Саудівська Аравія, зменшувати свою залежність лише від однієї великої держави за рахунок розвитку відносин з КНР та РФ. Свідченням цього стало і рішення КСА увійти до БРИКС. По-друге, оскільки зміна клімату відштовхує світ від викопного палива, Саудівська Аравія прагне заробити на своїх нафтових запасах, поки вона ще може, що визначає її підхід до видобутку та ціноутворення. По-третє, як майже будь-яке важливе питання в американській політиці, питання відносин США із Саудівською Аравією стало інтенсивно поляризованим за партійними лініями у Сполучених Штатах, не меншою мірою тому, що самі саудівці чітко дали зрозуміти, що вони віддають перевагу республіканцям (Adams, 2022, р. 4).

У КСА існують претензії до Вашингтону. Вони вважають, що останні три президенти США – Б. Обама, Д. Трамп, Дж. Байден – прагнули витратити менше часу та зусиль на Близький Схід. Саудівський режим був занепокоєний тим, що Іран розширив свій вплив в Іраку, Лівані, Сирії та Ємені. Усе це свідчить про те, що Королівство більше не є автоматичним партнером Сполучених Штатів, але більш обмежена співпраця можлива навіть з умов, якщо внутрішня політика обох сторін продовжуватиме створювати труднощі.

Дискусія і висновки

Трансформація місця та ролі Близького Сходу в глобальній стратегії Сполучених Штатів відображає ширшу зміну глобального балансу сил. Близькосхідна стратегія США характеризувалась зменшенням активності США і залученням до справ регіону з одночасним збереженням співпраці із традиційними союзниками (Ізраїлем, Єгиптом, Йорданією), зміцненням відносин з авторитарними режимами (Саудівська Аравія, монархії Перської затоки), постійною конфронтацією з ІРІ.

У процесі трансформації близькосхідної політики США відбувались неодноразові зміни в системі їх зовнішньополітичних пріоритетів стосовно суб'єктів міжнародних відносин на Близькому Сході. Вона визначалась із врахуванням як глобальних, так і регіональних та внутрішньополітичних чинників – місцем близькосхідних суб'єктів міжнародних відносин на геополітичній мапі регіону, ступенем їхнього політичного й економічного впливу. Якщо в період біполярного протистояння глобальні фактори були ключовими у формуванні системи пріоритетів двосторонніх відносин США з країнами Близького Сходу, то на сучасному етапі посилюється роль регіональних факторів при збереженні значення глобальних (протидія КНР та РФ, російсько-українська війна, війна Ізраїлю й ХАМАС, протистояння ІРІ та Ізраїлю).

Країни Близького Сходу втрачають довіру до США як основного гаранта безпеки та стабільності, тому проводять цілеспрямовану роботу зі зменшення залежності від США у галузі оборони й безпеки, зокрема шляхом поглиблення відносин з іншими центрами сил (КНР, РФ), готуються до завершення "гегемонії Заходу" і переходу до багатополярного світу, уважаючи за необхідне забезпечення диверсифікованих стратегічних відносин в умовах трансформації світового порядку.

Список використаних джерел

Брусилівська, О. (2019). Гібридна стратегія адміністрації Д. Трампа у контексті реконфігурації світоустрою. *Міжнародні та політичні дослідження*, 32, 13–26. <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/download/173834/193818>

Дорошко, М. (2019). Участь України в реалізації проєкту "Міжмор'я" як чинник підвищення її геополітичного статусу. *Вісник Київського національного університету. Міжнародні відносини*, 49, 5–8. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/http://visnyk/mizhnarod/d_49_2019.pdf

Парахонський, Б. О. (Ред.) (2008). Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України (монорг.). ПЦ "Фоліант".

Пархомчук, А. (2023). Еволюція відносин США з Королівством Саудівська Аравія. *Політикус*, 4, 184–190. http://politikus.od.ua/4_2023/28.pdf

Adams, P. (2020, November 15). After Trump, what will Biden do about Iran? *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-54958361>

Aftandilian, G. (2019, February 7). Trump's mixed messages on the Middle East. *Aljazeera*. <https://www.aljazeera.com/opinions/2019/2/7/trumps-mixed-messages-on-the-middle-east>

Akbarzadeh, S. (2009). Obama and the US policy change on Iran. *Global Change, Peace & Security*, 21(3), 397–401. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14781150903169075>

Cockburn, P. (2017). *The age of Jihad. Islamic State and the Great War for the Middle East*. Verso.

El-Khawas, A. (2011). Obama's Engagement Strategy with Iran: Limited Results. *Mediterranean Quarterly*, 22(1), 93–113. https://irlip.um.ac.ir/article_27741.html

Gause, F. (2022). *The Kingdom and the Power. How to Salvage the U.S.-Saudi Relationship*. Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/gregory-gause-kingdom-and-power-us-saudi-relationship>

Halliday, F. (1990). *Revolution and foreign policy*. Cambridge University Press.

Hassan, O. (2017). Trump, Islamophobia and US–Middle East relations. *Critical Studies on Security*, 5(2), 187–191. https://www.researchgate.net/publication/318683813_Trupm_Islamophobia_and_US-Middle_East_relations

Hurst, S. (2012). Obama and Iran. *International Politics*, 49(5), 545–567. https://www.researchgate.net/publication/309917722_Obama_and_Iran_/Explaining_Policy_Change

Jahanbegloo, R. (2009). The Obama Administration and Iran: Towards a Constructive Dialogue. *The Centre for International Governance Innovation Working Paper Series*, 43 (25). https://www.files.ethz.ch/isn/101207/WP_43-web_0.pdf

Lynch, M. (2016). Belligerent Minimalism: The Trump Administration and the Middle East. *The Washington Quarterly*, 39(4), 127–144. <https://carnegieendowment.org/posts/2016/12/belligerent-minimalism-the-trump-administration-and-the-middle-east?lang=en>

Lynch, M. (2016). *The new Arab wars: Uprisings and anarchy in the Middle East*. Public Affairs. https://www.issi.org.pk/wp-content/uploads/2017/04/7/Arhama_BR_Online_April_2017.pdf

Murray, D. (2010). The carcass of dead policies: Lessons for Obama in dealing with Iran. *Contemporary Politics*, 16(3), 209–223. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13569771003783992>

Podeh, E. (2020). Trump's Middle East legacy: the good, the bad and ugly – opinion. *The Jerusalem Post*. <https://www.jpost.com/opinion/trumps-middle-east-legacy-the-good-the-bad-and-the-ugly-opinion-650738>

Rothkopf, D. (2015, January 29). *Obama's pivot to Iran*. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2015/01/29/obamas-pivot-to-iran/>

Shams, G. (2020). *The U.S. Presidential Election and the Impact of a Biden Administration on U.S. Foreign Policy in the Middle East*. Gulf Research Center. <https://www.grc.net/documents/601b9ae4784eeU.S/PresidentialElection.pdf>

Waikar, P. (2018). Reading Islamophobia in Hegemonic Neoliberalism Through a Discourse Analysis of Donald Trump's Narratives. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 38(2), 153–178. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13602004.2018.1466490>

White House. (2018). Statement by the President on the Iran Nuclear Deal. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/statement-president-iran-nuclear-deal/>

Wolff, M. (2018). *Fire and fury: Inside the Trump White House*. Macmillan.

References

Adams, P. (2020, November 15). After Trump, what will Biden do about Iran? *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-54958361>

Aftandilian, G. (2019, February 7). Trump's mixed messages on the Middle East. *Aljazeera*. <https://www.aljazeera.com/opinions/2019/2/7/trumps-mixed-messages-on-the-middle-east>

Akbarzadeh, S. (2009). Obama and the US policy change on Iran. *Global Change, Peace & Security*, 21(3), 397–401. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14781150903169075>

Brusylivska, O. (2019). Brusilovska Hybrid strategy of the administration of D. Trump in the context of the reconfiguration of the world order. *International and political studies*, 32 (pp. 13–26). Odesa National University. <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/download/173834/193818> [in Ukrainian].

Cockburn, P. (2017). *The age of Jihad. Islamic State and the Great War for the Middle East*. Verso.

Doroshko, M. (2019). Ukraine's participation in the implementation of the Mediterranean project as a factor in increasing its geopolitical status. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. International Relations*, 49, 5–8. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/http://visnyk/mizhnarod_49_2019.pdf [in Ukrainian].

- El-Khawaw, A. (2011). Obama's Engagement Strategy with Iran: Limited Results. *Mediterranean Quarterly*, 22(1), 93–113. https://irip.um.ac.ir/article_27741.html
- Gause, F. (2022). The Kingdom and the Power. How to Salvage the U.S.-Saudi Relationship. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/gregory-gause-kingdom-and-power-us-saudi-relationship>
- Halliday, F. (1990). *Revolution and foreign policy*. Cambridge University Press.
- Hassan, O. (2017). Trump, Islamophobia and US–Middle East relations. *Critical Studies on Security*, 5(2), 187–191. https://www.researchgate.net/publication/318683813_Trump_Islamophobia_and_US-Middle_East_relations
- Hurst, S. (2012). Obama and Iran. *International Politics*, 49(5), 545–567. https://www.researchgate.net/publication/309917722_Obama_and_Iran/_Explaining_Policy_Change
- Jahanbegloo, R. (2009). The Obama Administration and Iran: Towards a Constructive Dialogue. *The Centre for International Governance Innovation Working Paper Series*, 43(25). https://www.files.ethz.ch/isn/101207/WP_43-web_0.pdf
- Lynch, M. (2016). Belligerent Minimalism: The Trump Administration and the Middle East. *The Washington Quarterly*, 39(4), 127–144. <https://carnegieendowment.org/posts/2016/12/belligerent-minimalism-the-trump-administration-and-the-middle-east?lang=en>
- Lynch, M. (2016). *The new Arab wars: Uprisings and anarchy in the Middle East*. Public Affairs. https://www.issi.org.pk/wp-content/uploads/2017/04/7-Arhama_BR_Online_April_2017.pdf
- Murray, D. (2010). The carcass of dead policies: Lessons for Obama in dealing with Iran. *Contemporary Politics*, 16(3), 209–223. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13569771003783992>
- Parakhonskyi, B. O. (Ed.). (2008). *The Middle East: International security, regional relations and prospects for Ukraine (Monograph)*. PC "Foliant" [in Ukrainian].
- Parkhomchuk, A. (2023). Evolution of relations between the USA and the Kingdom of Saudi Arabia. *Politicus*, 4, 184–190. http://politicus.od.ua/4_2023/28.pdf [in Ukrainian].
- Podeh, E. (2020). Trump's Middle East legacy: the good, the bad and ugly – opinion. *The Jerusalem Post*. <https://www.jpost.com/opinion/trumps-middle-east-legacy-the-good-the-bad-and-the-ugly-opinion-650738>
- Rothkopf, D. (2015, January 29). *Obama's pivot to Iran*. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2015/01/29/obamas-pivot-to-iran/>
- Shams, G. (2020). *The U.S. Presidential Election and the Impact of a Biden Administration on U.S. Foreign Policy in the Middle East*. Gulf Research Center. <https://www.grc.net/documents/601b9ae4784eeUSPresidentialElection.pdf>
- Waikar, P. (2018). Reading Islamophobia in Hegemonic Neoliberalism Through a Discourse Analysis of Donald Trump's Narratives. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 38(2), 153–178. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13602004.2018.1466490>
- White House. (2018). *Statement by the President on the Iran Nuclear Deal*. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/statement-president-iran-nuclear-deal/>
- Wolff, M. (2018). *Fire and fury: Inside the Trump White House*. Macmillan.
- Отримано редакцією журналу / Received: 22.06.24
Прорецензовано / Revised: 12.08.24
Схвалено до друку / Accepted: 29.10.24

Olena KOPPEL, DSc (History), Prof.
ORCID ID: 0000-0001-6297-5610
e-mail: helenkoppel45@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Olena PARKHOMCHUK, DSc (Polit.), Prof.
ORCID ID: 0000-0001-6261-3580
e-mail: parkhomchuk45@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Anastasiia PARKHOMCHUK, PhD
ORCID ID: 0000-0002-9972-0504
e-mail: nastaparkhomchuk@gmail.com
Interregional academy of personnel management, Kyiv, Ukraine

TRANSFORMATION OF US PRIORITIES IN BILATERAL RELATIONS WITH COUNTRIES OF THE MIDDLE EAST IN THE CONTEXT OF GLOBAL AND REGIONAL INTERNATIONAL POLITICAL SITUATION

Background. The main stages and directions of transformation of the US priority system in bilateral relations with Middle Eastern countries are determined through their retrospective and prognostic analysis in the context of regional and global international political situation. The influence of American electoral processes on the transformation of US Middle East policy strategies is clarified. The mechanisms for implementing strategies such as "reduction," "non-intervention," "distant balancing," "containment and engagement," "regime change," "engagement as integration," "engagement as bargaining," "reconciliation," "maximum pressure," "containment and involvement" in bilateral relations with Middle Eastern countries are disclosed, along with the dynamics of American-Iranian and American-Saudi relations due to the application of selected strategies.

Methods. The study is based on the theoretical achievements of the school of political realism. Political-systemic and comparative methods are used.

Results. The influence of the American electoral processes on the transformation of the strategies of the US Middle Eastern policy is investigated. Mechanisms of implementation by the United States of "reduction," "non-intervention," "distant balancing," "deterrence and interaction," "regime change," "involvement as integration," "involvement as trading," "appeasement," "maximum pressure" strategies are revealed, "deterrence and engagement" in bilateral relations with the countries of the Middle East and the nature of the dynamics of American-Iranian and American-Saudi relations as a result of the application of the chosen strategies.

Conclusions. It is proven that the influence of the US as a global power capable of exercising monopolistic control over the development of events and processes both at the global and regional (Middle Eastern) levels is diminishing, reflecting a broader shift in the global balance of power. The weakening of their leadership positions is particularly evident in the Middle East region, dominance in which was one of the guarantors of US global leadership. It is substantiated that most directions of US bilateral Middle Eastern policy have experienced negative dynamics due to the influence of both global and regional factors, including the strengthening of the positions of the PRC and the RF and intra-regional changes. If during the period of bipolar confrontation, global factors were key in shaping the priority system of US bilateral relations with Middle Eastern countries, then at the present stage, the role of regional factors is increasing while maintaining the importance of global ones (the need to counteract the PRC and the RF, the Russian-Ukrainian war, the Israel-Hamas conflict, the Iran-Israel confrontation).

Keywords: USA, Middle East, Persian Gulf, Islamic Republic of Iran (IRI), Kingdom of Saudi Arabia (KSA), Israel, Egypt, regional security, oil factor, D. Trump, J. Biden.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.